

'Alkame b. 'Abede el-Fahl ve İki Kasidesi

ESAT AYYILDIZ

Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kars, Türkiye,
esatayyildiz@hotmail.com

Geliş Tarihi / Received Date : 13.09.2020
Kabul Tarihi / Accepted Date : 29.10.2020
Yayın Tarihi / Published Date : 31.12.2020

Atıf/ Cite as

Ayyıldız, Esat. "'Alkame b. 'Abede el-Fahl ve İki Kasidesi". *İstem*, 18/36 (2020): 389-415.
<https://doi.org/10.31591/istem.836393>

Öz

Temîm kabilesine mensup bir İslam öncesi Arap şairi olan 'Alkame b. 'Abede el-Fahl, VI. yüzyılın ilk yahut ikinci yarısında şöhrete ulaşmıştır. İmru' u'l-Qays ile şiirsel bir düelloya girerek kazandığı ve bundan dolayı 'Alkame'ye, "Aygır" yahut "Usta Şair" manalarına gelen "el-Fahl" şeklindeki onursal unvanının verildiği nakledilmektedir. Hayatı hakkında pek az şey bilinen 'Alkame, kadim Arap şiirinde ön plana çıkan ve "Simtu'd-Dehr" (Zaman Gerdanlığı) namıyla adlandırılan iki kasidenin şairidir. Birkaç alt temayı ihtiva eden ilk kasidesi, aşka dair pek beğenilen bir girizgâh, deve kuşu tasviri ve bir övünme bölümüyle temayüz etmektedir. İkinci kasidesi ise Lahmîlerle Gassânîler arasında vuku bulan muharebelerle ilişkili olup, Gassânî Hükümdarı el-Hâris b. Cebele için söylenmiş bir methiyedir. Kabilesinin arabulucusu yahut rehin meselelerindeki kurtarıcısı olarak, nazmettiği bu şiiri sayesinde, el-Hâris tarafından esir alınan kardeşinin (yahut yeğenin) ve Temîm kabilesine mensup olan diğer kişilerin salıverilmesini sağlamıştır. Bu çalışmanın amacı, 'Alkame'nin bahsi geçen kasidelerini incelemektir. Kadim şiir seçkileri ve 'Alkame'nin divanı birincil kaynak olarak kullanılmıştır. Bu makalede, 'Alkame'nin iki kasidesi ve onun şiirsel üslubu bilimsel bir metotla tetkik edilmiş, bunun yanı sıra söz konusu şiirleri Türkçeye çevrilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Arap Edebiyatı, Klasik Arap Şiiri, Kaside, 'Alkame b. 'Abede el-Fahl, Simtu'd-Dehr.

Abstract

'Alqama b. 'Abada al-Fahl and his Two Qasidas

'Alqama b. 'Abada al-Fahl was a pre-Islamic Arabian poet of the tribe Tamîm, who became famous in the first or second half of the 6th century. He is reported to have fought and won a poetical duel with Imru' al-Qays, whereupon 'Alqama was given the honorific epithet, "al-Fahl"- "the Stallion" or "the Master Poet". Very little is known of the life of 'Alqama, who was the composer of two outstanding qasidas of ancient Arabic poetry, which were called "Simt al-Dahr" (The Necklace String of Time). The first qasida, which includes a few subthemes, is remarkable for its much admired amorous prolog, an ostrich description, and a self-glorification episode. The second qasida relates to the battles which took place between the Lakhmids and the Ghassânids, and it is a panegyric on the Ghassânid ruler al-Hârith ibn Jabala. As the inter-

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

cessor or redeemer of his people, 'Alqama has obtained, by composing this ode, the release of his brother (or nephew) and the other Tamîmites, whom al-Hârith had taken prisoner. The aim of this study is to investigate 'Alqama's mentioned qasidas. The anthologies of ancient poetry and 'Alqama's diwan were used as primary source. In this paper, two qasidas of 'Alqama and his poetical style are examined with a scientific method. In addition to this, the poems are translated to Turkish.

Keywords: Classical Arabic Literature, Classical Arabic Poetry, Qasida, 'Alqama b. 'Abada al-Fahl, Simt al-Dahr

Giriş

'Alqame b. 'Abade el-Faḥl et-Temîmî, altıncı yüzyılın ilk yahut ikinci yarısında faaliyet göstermiş olan en önemli Câhiliye dönemi şairlerinden biridir. Künyesi bilinmeyen büyük nazım ustası, Temîm kabilesinin şair ve kahramanları arasında sayılmaktadır.¹ Şiirsel mirasının dışında, 'Alqame'nin hayatına değinen kayıtlar fazlasıyla sınırlıdır.² Buna rağmen elimizdeki mahdut veri hazinesi daha ziyade onun şiirsel faaliyetlerine odaklandığından, 'Alqame'nin şairliğinin tetkik edilebilmesi için gerekli olan materyaller, kâfi denilebilecek ölçüde mevcuttur. Nesebi, 'Alqame b. 'Abade b. en-Nu'mân b. Nâşire b. Kays b. 'Ubeyde b. Rebî'a b. Mâlik b. Zeyd b. Menât b. Temîm b. Murr b. Udd b. Ṭâbiḥa b. İlyâs b. Muḍar b. Nizâr şeklindedir.³

Klasik kaynaklar incelendiğinde, onun sıklıkla 'Alqame el-Faḥl (yani Aygır 'Alqame) namıyla anıldığı gözlemlenmektedir. Bilindiği üzere "Aygır" (*el-Faḥl* ç. *el-Fuḥûle*) tabiri, klasik Arap edebiyatında seçkin şairleri nitelendirmek için kullanılan bir lakaptır. el-İşfehânî (ö. 356/967) ve İbn Kuteybe (ö. 276/889) gibi saygın otoriteler, bu lakabın 'Alqame'ye takılmasını, İmru'u'l-Kays (ö. 540 [?]) ile 'Alqame arasında meydana gelen meşhur şiir müsabakasının sonucuyla ilişkilendirmektedirler. Söz konusu hadisede, kimin daha büyük şair olduğu hususunda iki nazım ustasının anlaşmazlığa düştüğü ve üstün olanın tespit edilebilmesi için, at tasviri yapacakları bir kaside nazmederek hakem huzuruna çıkmayı kararlaştırdıkları, bilinen bir anlatıdır. Bu olayda, ne ilginçtir ki, ikilinin arasında hüküm vermek üzere tayin edilen kişi, iki yarışmacıdan birisi olan İmru'u'l-Kays'ın hanımı Ummu Cundeb'den başkası değildir. Kocasının aleyhinde hüküm verdiğinde, buna içerleyen İmru'u'l-Kays tarafından Ummu Cundeb'in boşandığı ve bu kez 'Alqame ile nikâhlandığı söylenmektedir. Dolayısıyla 'Alqame'nin el-Faḥl lakabını alması, bahsi geçen hikâyenin üzerine yerleştirilmekte ve Arap edebiyatının en saygın şairi olan İmru'u'l-Kays'ı alt edebilmiş olmasına yorulmaktadır.⁴ Bu husustaki bir diğer rivayette, Faḥl kelimesi onursal bir unvan değil, bilakis isim karışıklığını önlemek için verilen bir lakap olarak gösterilmektedir. Buna göre, şairin kabilesinde 'Alqame el-Ḥaşşî (yani Hadım

¹ Fuat Sezgin, *Geschichte des arabischen Schrifttums* (Leiden: E. J. Brill, 1975) 2/121.; 'Alqame el-Faḥl, *Die Gedichte des 'Alqama Alfahl*, haz. Albert Socin (Lepzig: Vogel, 1867), 5-7.

² Francesco Gabrieli, "Alqama al-Faḥl", *Rivista degli Studi Orientali* 47(1)/2 (1972), 59.

³ Ebû'l-Ferec Alî el-İşfehânî, *Kitâbu'l-Eğânî*, thk. İhsân Abbâs - İbrahim es-Se'âfîn (Beyrut: Dâr Şâdir, 1429/2008), 21/143.

⁴ İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-Şu'arâ*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (Kâhire: Dâru'l-Me'ârif, ts.), 1/218-220.; el-İşfehânî, *Kitâbu'l-Eğânî*, 21/143.; Akiko Motoyoshi Sumi, *Description in Classical Arabic Poetry: Waşf, Ekphrasis, and Interarts Theory* (Leiden – Boston: Brill, 2004), 20.

'Alkame) lakabıyla anılan 'Alkame b. Sehl adında birisinin bulunduğu ve meydana gelen karışıklığın giderilebilmesi doğrultusunda diğer adaşa "Aygır" lakabının takıldığı anlatılmaktadır.⁵

'Alkame'nin Arap edebiyatındaki mühim ağırlığı göz önünde bulundurulduğunda, bahsi geçen lakabının ona şiirsel mahareti dolayısıyla armağan edildiği iddiası daha doğru görünmektedir. 'Alkame'nin şairliği, anlaşıldığı kadarıyla, pek çok kişi için ulaşılması güç bir seviyededir. Hatta bazı şairlerin onun şiirlerini çalmaya dahi tenezzül ettiği anlatılmaktadır. Esasen şiirsel intihaller, Arap edebiyatında içinden çıkılması pek mümkün olmayan tartışmalı bir mevzudur. Lakin 'Alkame'nin şiirlerinden intihal yapıldığına ilişkin ithamlar, bizzat el-İşfehâni tarafından gündeme taşınmaktadır. Doğal olarak bu durum, intihal iddialarının üzerindeki doğruluk payının daha da kuvvetlenmesine sebebiyet vermektedir. Bu bağlamda, 'Alkame'nin şiirlerinden intihal yapanların arasında, Zû'r-Rumme (ö. 117/735) ve el-'Accâc (ö. 97/715-16) gibi önemli isimlerinin sayıldığı belirtilmelidir. Emevî Döneminin meşhur şairlerinden olan el-Fereздаğ (ö. 114/732)'in bir beytinde, bu konuya değinildiği gözlemlenmektedir. Burada, 'Alkame'nin şairlik yeteneği sayesinde hükümdarların yanında elde etmiş olduğu saygın konumundan bahsedilmekte ve insanların onun şiirlerinden intihal yaptığına işaret edilmektedir⁶: [el-Kâmil]

حَلَّ الْمُلُوكَ كَلَامَهُ يَنْتَحِلُّ

"وَأَفْحَلُ عَاقِمَةُ الذِّي كَانَتْ لَهُ"

"Aygır (yani seçkin şair [Fahl]), hükümdarların pelerinine sahip olan 'Alkame'dir. (İnsanların aşırması nedeniyle, onun şiirsel) söz(ler)i intihale maruz kalmaktadır.⁷"

'Alkame'nin şiirlerinde, Lahmîler ile Ğassânîler arasındaki savaflara ilişkin detaylara rastlamak mümkündür.⁸ Divanındaki şiirleri arasında, bilhassa üç kasidesinin ön plana çıkartıldığı gözlemlenmektedir. Bunlardan ilki, tahmin edileceği üzere, İmru'u'l-Kays ile giriştiği müsabaka çerçevesinde nazmettiği kasidesidir. 'Alkame ile İmru'u'l-Kays'ın ürünleri incelemeye tabi tutulduğunda, söz konusu anekdotun aktardığı üzere, ikilinin arasında gerçekten de bir tür sanatsal işbirliğinin mevcut olduğuna işaret eden bazı bulgulara ulaşılabilmektedir. Bu bağlamda, von Grunebaum (ö. 1972)'un, 'Alkame ile İmru'u'l-Kays arasındaki belirgin benzerliklere dikkat çekerek şiir râvileri tarafından iki edebî karakterin karıştırılmış olabileceğine vurgu yaptığı belirtilmelidir. Daha uzun ve daha sakın vezinlerin tercih edilmesi noktasında, 'Alkame ile İmru'u'l-Kays aynı eğilimleri paylaşmaktadır. Bu çerçevede, aralarındaki biçimsel ve tematik yakınlı-

⁵ Fuat Sâlih es-Seyyid, *Mu'cemu'l-elkâb ve'l-esmâ'î'l-muste'âra fi't-târîhi'l-'Arabî ve'l-İslâmî* (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1990), 242.

⁶ el-İşfehâni, *Kitâbu'l-Eğâni*, 21/143-144.

⁷ el-İşfehâni, *Kitâbu'l-Eğâni*, 21/143-144.

⁸ M. Seligsohn, "Alkama", *İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi, 1978), 1/360.

ğın, iki şairin farklı bir ekolün temsilcileri olarak birlikte sınıflandırılmasını haklı kıldığı öne sürülmektedir.⁹

Bu noktada, 'Alkame ile İmru'u'l-Kays arasında meydana gelen çekişmeye dair daha fazla veriye ulaşabilmek için, James E. Montgomery tarafından kaleme alınan kısa ve özgün bir makaleye başvurulabileceği hatırlatılmalıdır.¹⁰ Bu hadiseye ilişkin altı çizilmesi gereken son husus, yaşanan müsabakaya dair elimizde bulunan verilerin, hayal gücü yüksek râvîler tarafından uydurulduğunu öne süren bazı iddiaların mevcut olduğudur. Bu görüş kapsamında, müsabaka hadisesinin, yaşanması mümkün olmayan bir olay olduğu öne sürülmektedir.¹¹

Câhiliye döneminin en öne çıkan kasideleri arasında zikredilen, 'Alkame'nin diğer iki şiiri ise Ğassânî hükümdarı el-Hâris b. Cebele için söylediği methiyesi ile pek beğenilen bir nesîb kısmı ve devekuşu tasviriyle temeyyüz eden başka bir kasidesidir.¹² Makale kapsamında detaylıca inceleyeceğimiz bahsi geçen bu iki kasideden her birinin, Kureyşliler tarafından, *Simţu'd-Dehr* (Zaman Gerdanlığı) ifadesiyle adlandırıldığı kaydedilmektedir. Bilindiği üzere, İslam öncesinde Arap şairler nazmettikleri şiirlerini Kureyş kabilesinin büyüklerine okumakta, bu şiirlerden beğenilenler makbul, beğenilmeyenler ise önemsiz kabul edilmektedir. Bu geleneğin kapsamında, 'Alkame b. 'Abede'nin de Kureyş'in huzurunda iki kaside okuduğu rivayet edilmektedir. Bu kasidelerinden ilki, "*Hel mâ 'alimte*" ifadesiyle başlayan şiiridir. Kureyşlilerin bunu dinlediklerinde, "*Bu (kaside), zaman gerdanlığıdır*" [*Hazihi simţu'd-dehr*] dedikleri söylenmektedir. Aradan bir yıl geçtikten sonra, 'Alkame'nin Kureyş'in huzuruna yeniden çıktığı ve bu kez "*Tahâ bike kalbun*" ifadesiyle başlayan kasidesini okuduğu, bunu dinleyen Kureyşlilerin ise "*Bu iki (kaside), zaman gerdanlıklarıdır*" [*Hâtâni simţâ'd-dehr*] dedikleri kaydedilmektedir.¹³ Bu çalışmanın temel gayesi, 'Alkame'nin söz konusu iki kasidesinin bilimsel açıdan incelenmesi suretiyle, şiirinde kullandığı kompozisyon tekniklerinin ve kaside içerisinde yer verdiği müstakil temaların yahut diğer bir deyişle şiirsel metodolojisinin, edebiyat disiplini çerçevesinde tetkik edilmesidir. İncelemeye tabi tutulan kasidelerden her ikisi de Türkçe tercümeleleriyle birlikte aktarılacaktır. Şiirlerin bölümlere ayrılarak nakledilmesinin sebebi ise kaside bölümlerinin daha etkili şekilde mütalaa edilmesinin sağlanmasıdır.

1. Birinci Simţu'd-Dehr (*Hel Mâ 'Alimte*)

1.1. Nesîb Bölümü

'Alkame'nin Kureyş'in takdirine sunduğu ilk şiiri, elli yedi beyitten oluşan

⁹ G. E. von Grunebaum, "Alkame", *The Encyclopaedia of Islam* (Leiden: E. J. Brill, 1986), 1/405.

¹⁰ James E. Montgomery, "Alqama al-Fahl's Contest with Imru' al-Qays: What Happens When a Poet Is Umpired by His Wife?", *Arabica* 44/1 (1997), 144-149.

¹¹ Taceddin Uzun, "Alkame b. Abede", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/466-467.

¹² T. Bauer, "Alqama ibn 'Abada", *Encyclopedia of Arabic Literature*, ed. Julie Scott Meisami - Paul Starkey (Londra-New York: Routledge, 1998), 1/83.

¹³ el-İşfehâni, *Kitâbu'l-Eğâni*, 21/144.

son derece uzun bir kasidedir. Bilindiği üzere, klasik Arap şiirinde kasideler genellikle nesîb adı verilen, aşk temalı bölümlerle başlamaktadır. 'Alkame'nin bahse konu olan bu kasidesinin girizgâhında, nesîb bölümlerinde sıkça kullanılan bir temayla, yani sevgilinin göç etmesinin (za'n) anlatımıyla açılış yapılmaktadır. Şair giriş kısmında ilk olarak sevgilisiyle yaşananların ve aralarındaki mevcut durumun muhakemesini yapmak maksadıyla kendisine bazı sorular yöneltmektedir. 'Alkame, sevgilisinin göç etmiş olması nedeniyle duyduğu hüznü anlatmakta ve ayrılık vaktinin beklenenden çok daha hızlı gelmiş olmasından dem vurmaktadır. Ardından kabilenin yolculuk için yaptığı hazırlıklardan bahsetmekte, sürülerin toplanmasını ve bineklerin yüklenmesini anlatmaktadır. Burada sevgilisini ağaç kavununa benzetmekte, güzel kokusunu anlatmakta, grip olan kişilerin dahi bu kokuyu algılayabileceğini ifade etmektedir. Daha sonra ayrılık nedeniyle sürekli ağladığı için, gözlerinin siyah bir deve tarafından çekilen su kırbasına döndüğünü anlatmakta ve kısaca bu devenin durumunu betimlemektedir. Her ne kadar bu noktadaki birkaç beyitte deve tasvirine girildiği izlenimi oluşmuyor değilse de, şairin esas gayesi ağlayışını tasvir etmek olduğundan, nesîb bölümünün sınırlarının dışına çıkmadığı belirtilmelidir. Nitekim on ikinci beyitle birlikte tekrar Selma isimli sevgilinin hatırasına değinilmektedir. Şair, Selma'nın göç etmiş olmasına rağmen hâlâ onu hatırlamayı sürdürmesini, ahmaklık olarak değerlendirmektedir. Bu sitemkâr ifadenin ardından Selma'nın tasvirini yapmaya başlamakta, belinin inceliğini, kalçalarının dolgunluğunu ve narin vücudunu betimlemektedir. Son olarak diğer bir geleneksel anlatıma başvurulmakta ve sevgili ceylana benzetilmektedir: [el-Basîṭ]

1. هَلْ مَا عَلِمْتَ وَمَا اسْتَوْدَعْتَ مَكْتُومٌ أَمْ حَبَلُهَا إِذْ نَأَتْكَ الْيَوْمَ مَضْرُومٌ

2. أَمْ هَلْ كَبِيرٌ بَكَى لَمْ يَقْضِ عَيْرَتَهُ إِتْرَ الْأَحْبَةِ يَوْمَ النَّيْنِ مَشْكُومٌ

3. لَمْ أَدْرِ بِالْبَيْنِ حَتَّى أَرْمَعُوا ظَعْنًا كَلَّ الْجَمَالِ قُبَيْلَ الصُّبْحِ مَزْمُومٌ

4. رَدَّ الْإِمَاءُ جَمَالَ الْحَيِّ فَاحْتَمَلُوا فَكَلَّهَا بِالتَّرِيدِيَّاتِ مَعْكُومٌ

5. عَقْلًا وَرَقْمًا تَطَّلُ الطَّيْرُ تَخْطُفُهُ كَأَنَّهُ مِنْ دَمِ الْأَجْوَابِ مَدْمُومٌ

6. يَحْمِلُنْ أَنْزَجَةً نَضِجَ الْعَبِيرِ بِهَا كَأَنَّ تَطْيَابَهَا فِي الْأَنْفِ مَشْمُومٌ

7. كَأَنَّ قَارَةَ مِسْكِ فِي مَفَارِقِهَا لِلْبَاسِطِ الْمُتَعَاطِي وَهُوَ مَزْمُومٌ

8. فَأَلْعَيْنُ مَتَى كَأَنَّ غَرْبَ تَحُطُّ بِهِ
دَهْمَاءُ حَارِكُهَا بِالْقَيْبِ مَحْرُومٌ

9. فَدُ غَرِيثَ زَمَانًا حَتَّى اسْتَطَفَّ لَهَا
كَيْتَرَ كَحَاقَةِ كَبِيرِ الْقَيْنِ مَلْمُومٌ

10. فَدُ أَنْبَرَ الْعُرُ عَنْهَا وَهِيَ شَامِلُهَا
مِنْ نَاصِيعِ الْقَطِرَانِ الصِّرْفِ تَنْسِيمٌ

11. تَسْقِي مَذَابِقَ قَدْ زَالَتْ عَصِيْقَتُهَا
حُدُورُهَا مِنْ آتِي الْمَاءِ مَطْمُومٌ

12. مِنْ دِكْرِ سَلْمَى وَمَا دِكْرِي الْأَوَانَ بِهَا
إِلَّا السَّفَاهُ وَظَنَّ الْعَيْبَ تَرْجِيمٌ

13. صِفْرُ الْوِشَاحِينَ مِلْءُ الدَّرْعِ خَزَعْبَةٌ
كَأَنَّهَا رَشَاءٌ فِي الْبَيْتِ مَلْزُومٌ

“1. (Sana yönelik eğilimleri) hususunda öğrendiğin ve sana (gizlice) emanet ettiği (sırlar) hâlâ gizli mi? Yoksa bugün uzaklara gitmiş olması nedeniyle (aradaki sevgi) bağı kopmuş durumda mı?

2. ...Yoksa gözyaşı dinmeksizin ağlayan (şu) koca adam, ayrılık gününde sevilen kişilerin (gitmesinin) ardından mükâfatını alacak mı?

3. Onlar göç etmeyi kararlaştırmaya kadar, ayrılık (vaktinin bu kadar hızlı geleceğine dair hiçbir şey) bilmiyordum. (Sonradan bir baktım ki), sabah(ın girmesinin) hemen sonrasında bütün develerine (yolculuk için) gem vurulmuş bile.

4. Cariyeler kabilenin develerini (otladıkları meralardan alıp) getirdiler. (Erkekler ise develerin üzerine), hepsi de Tezîd (b. Hâydan kabilesinin maharetiyle üretilmiş) kumaşlarla bağlanmış tahtirevanları yüklediler.

5. İşlemeli nakışlı (kumaşlarla) bezenmiş; öyle ki kuşlar (bunların içerisindeki kırmızılığı et sandığından) hâlâ onu kapmak için (havada dönüp durmaktadır). (Bu işlemler) sanki (vücudun derinliklerindeki dâhili) bölümlerden (gelen) kanın (en koyu haliyle) lekelenmiş gibidir.

6. Safran sürülmüş ağaç kavunu (kadar sevimli olan bir kadını) taşıyorlar. Onun burundaki (güzel) kokusu, (son derece kalıcı olduğundan, daima) koklanır.

7. Saçlarının ayırım noktasında adeta bir misk kesesi vardır. Kim (bu güzel kokudan) almak (için elini) uzatırsa, grip (yüzünden burnu tıkalı olsa bile onun

konusunu duyar).

8. Gözüm (sürekli ağladığından), omuz başları semerine bağlanmış siyah bir deve tarafından (çekilen koca bir) su kırbasına (dönüşmüş durumda).

9. Bir süreliğine, toplanmış demirci körüğünün kenarı gibi olan hörgücü (sertleşip) yükselinceye kadar, (semer vurulmaksızın kendi haline) bırakılmıştı.

10. Uyuz (hastalığı artık) onun yakasını bırakmıştır. (Tedavi amacıyla) saf, katıksız katranla kaplanmış ve (geriye yalnızca bunun) izleri (kalmıştır).

11. (Kuraklık nedeniyle) yaprakları dökülmüş (bostanların) sulama kanallarına su getirir. (Böylelikle olukların) eğilimli kısımları akışkanlıkla birlikte suyla dolmuş olur.

12. (İşte) Selma'nın hatırlanması yüzünden (ağlayışım da bu sular gibidir). Doğrusu şimdi benim onu hatırlamam, ahmaklıktan başka bir şey değildir. Bilinmeyen hakkında varsayımlarda bulunmak, yalnızca boş konuşmaktır.

13. İki kuşağını (taktığı noktada) sıfır bedendir. (Ama) gömleğinin (alt kı-sımları, kalçalarının büyük olması nedeniyle) dolgundur. Narin (bir kadındır); sanki evde yetiştirilmiş yavru ceylan gibidir.¹⁴

1.2. Birinci Tasvir Bölümü

1.2.1. Deve Tasviri

Kasidenin on dördüncü beyti, nesib kısmının bittiğini ve tasvir bölümünün başladığını haber veren bir geçiş dizesidir. Temalar arasındaki geçişkenlik noktasında, klasik Arap şiirinin ani ve kati hareket etme eğilimi gösterdiği göz önüne alındığında, söz konusu geçişin makul bir zemine yerleştirildiğini söylemek mümkündür. Zira şair burada devesinin kendisini sevgilisine yetiştirip yetiştiremeyeceğini sorgulayarak sözü bineğine ustaca bir hamleyle getirmektedir. Husnu't-taḥalluṣ sanatından gereğince yararlandıktan sonra, on beşinci beyitle birlikte, devenin ağzının köpürmesi anlatılmakta ve tasvir bölümüne bilfiil giriş yapılmaktadır. Daha sonra bineğinin gücünü vurgulamaya girişen 'Alkame, devesiyle birlikte susuz çöllerin baştan sona kat edilebileceğini ifade etmekte ve onun vücut özelliklerini anlatmaktadır: [el-Basıṭ]

14. هَلْ تُلْحَقْتِي بِأُخْرَى الْحَيِّ إِذْ شَحَطُوا جُلْدِيَّةٌ كَأَنَّانِ الصَّحْلِ عُلُومٌ

15. كَأَنَّ غَسَلَةَ حَطْمِي بِمِشْفَرِهَا فِي الْخَدِّ مِنْهَا وَفِي اللَّخَيْنِ تَلْغِيمٌ

16. بِمِثْلِهَا تُقَطِّعُ الْمُؤْمَاةَ عَنْ غَرْصٍ إِذَا تَبَعَّمْ فِي ظَلْمَائِهِ الْيَوْمَ

¹⁴ el-Mufaḍḍal eḍ-Dabbī, *el-Mufaḍḍalīyyât*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir - Abdusselam Muhammed Hârûn (Kâhire: Dâru'l-Me'ârif, ts.), 396-404.

كَمَا تَوَجَّسَ طَاوِي الْأَكْشَحِ مُؤْشُومٌ

17. تَلَاظَطِ السَّنُوطِ شَرُّرًا وَهِيَ ضَامِرَةٌ

“14. (Dişi devem) beni kabile(nin arka) koluna yetiştirecek mi? Zira (şimdi) uzaklaşmış (durumdalar). (Benim devem, sel tarafından suya atılmış ve sertleşmiş) kaya gibi kuvvetlidir; sağlamdır.

15. (Otlandığı bitkilerin pigmentlerinin etkisiyle), dudakları, yanakları ve çene kemikleri üzerinde (oluşan ağız) köpürmesi, hatmi bitkisiyle yıkanmış gibidir.

16. Baykuş(lar) karanlıklar içerisinde öterken, bunun gibi (bir devenin) üzerinde, (susuz) çöller baştan sona katedilir.

17. Göz ucuyla kırbacı gözlemektedir. Kulak kesilmiş (bir yaban sığırı) gibi (geviş getirmeksizin) ağzını sıkır. İnce bellidir; bacakları noktalıdır.¹⁵”

1.2.2. Devekuşu Tasviri

Dört beyitlik deve tasvirinden sonra, dinleyiciler kendilerini alışıldık bir *rahîl* bölümüne hazırlamışken, ‘Alkame on sekizinci beyitte beklenmedik bir sürpriz yaparak devesini süratli bir erkek devekuşuna benzetmekte ve aniden kasidenin seyrini değiştirmektedir. Öte yandan kasidenin bu denli beğeniliyor olmasının ve elde ettiği bu büyük şöhretin, devekuşunun muazzam bir ustalıklı betimleniyor olmasından ileri geldiği belirtilmelidir. Bu dizelerde şiire konu olan devekuşu, kırmızı bacaklı bir erkektir. ‘Alkame, devekuşunun ebucehil karpuzu ile *tennûm* (chrozophora) adı verilen başka bir bitki türünün yanında oyalandığını, bunların içerisindeki besinlere ulaşmak için bitkileri kırıp budadığını anlatmaktadır. Ardından hayvanın ağzını bir sopanın üzerindeki yarığa benzetmekte ve kulaklarının küçüklüğünü betimlemektedir. Nispeten durgun olan bu anlatımların sonrasında, devekuşunun ardında bıraktığı yuvasındaki yumurtalarını hatırladığı kurgulanmaktadır. Böylelikle anlatımdaki durgunluk, yerini süratli bir hareketliliğe bırakacaktır.

Yağmurun ince ince atıştırdığı güzel bir günde, yumurtalarına doğru harekete geçen devekuşunun süratini anlatılmasına girişildikten sonra, kasidedeki betimlemeler oldukça özgün ifadelerle bezenmeye başlayacaktır. Örneğin; devekuşunun göğsü ut çalgısına benzetilmekte ve süratli hareketliliğinin tasvir edilmesi bağlamında, ayak tırnakları tarafından gözlerinin delineceği izleniminin olduğu anlatılmaktadır. Görüldüğü üzere, esasen bir devenin teşbih edilmesi maksadıyla kurgulanan bu devekuşu, böylelikle bir anda başrolü işgal etmekte, hatta bu kez bizzat kendisi bir deveye benzetilerek üstlendiği görev perçinlenmektedir.

¹⁵ el-Mufaḍḍal eḍ-Ḍabbî, *el-Mufaḍḍaliyyât*, 396-404.

Daha sonra, devekuşunun yeni tüylenmekte olan yavrularına değinilmekte ve kuluçkalarını korumak için yuvasının etrafında nasıl turladığı betimlenmektedir. Dişi devekuşunun şiire dâhil edilmesiyle birlikte, çiftler arasında gerçekleşen gıdıklama seremonisinden söz edilmektedir. Gelinen bu noktada, hayli ilginç şekilde, kuşların çıkarttığı bu anlaşılmaz sesler, kalelerinde birbirleriyle sohbet eden Rumların konuşmalarına benzetilmektedir. Anlaşılamayan seslerin 'Alkame tarafından Rumcaya benzetilmesi, Yunanlıların Yunanca konuşamayan kişileri barbar (βάρβαρος) olarak nitelendirmesiyle paralellik göstermektedir. Yirmi dokuzuncu beytin ilk kısmında, devekuşunun başının küçük olması ve incecik boynu vurgulanmaktadır. Beytin daha ilginç olan ikinci yarısındaki betimlemede ise düşmanıyla dövüştüğü esnada aldığı pozisyonu nedeniyle, devekuşu bu kez beceriksiz bir cariyeye tarafından kurulmuş olan bir çadıra benzetilmektedir. Otuzuncu beyitte ise devekuşunun eşinin hareketliliğinden bahsedilmektedir ve tasvir bölümü ani ve sert bir geçişle sonlandırılmaktadır: [el-Basîf]

18. كَأَنَّهَا خَاصِبٌ زُعْرٌ قَوَادِمُهُ
أَجْنَى لَهُ بِاللَّوَى شَرِيٌّ وَتَنُومٌ
19. يَنْظُرُ فِي الْحَنْظَلِ الْخُطْبَانَ يَنْقُفُهُ
وَمَا اسْتَتَفَّ مِنَ النَّوْمِ مَخْدُومٌ
20. فُوهُ كَشَقِّ الْعَصَا لَأَيًّا تَبَيَّنَتْهُ
أَسْكَ مَا يَسْمَعُ الْأَصْوَاتِ مَضْلُومٌ
21. حَتَّى تَذَكَّرَ بِنَيْصَاتٍ وَهَيَّجَهُ
يَوْمَ رَدَّادٍ عَلَيْهِ الرِّيحُ مَغْفُومٌ
22. فَلَا تَزِيدُهُ فِي مَشْيِهِ نَفِيقٌ
وَلَا الرَّفِيفُ نُومِينَ الشَّدِيدِ مَسْؤُومٌ
23. يَكَادُ مَسْمِئُهُ يَحْتَلُّ مَقَلَّتَهُ
كَأَنَّهُ حَادِرٌ لِلنَّحْسِ مَشْهُومٌ
24. وَصَاعَةٌ كَعِصِي الشَّرْعِ جُوجُوهٌ
كَأَنَّهُ بِنْتَاهِي الرُّوضِ غَلْجُومٌ
25. يَاوِي إِلَى حِسْكَ زُعْرٍ حَوَاصِلُهُ
كَأَنَّهُنَّ إِذَا بَرَّكَنَ جُرُتُومٌ
26. فَطَافَ طَوْفَيْنِ بِالْأَدْحِي يَفْقَرُهُ
كَأَنَّهُ حَادِرٌ لِلنَّحْسِ مَشْهُومٌ
27. حَتَّى تَلَافِي وَقَرُّنُ الشَّمْسِ مُرْتَفِعٌ
أُدْحِي عَرْسِينَ فِيهِ النَّيْضُ مُرْقُومٌ

28. يُوجِي إِلَيْهَا بِإِنْقَاضِ وَتَقَنَّقَةٍ كَمَا تَرَاظُنُ فِي أَفْدَانِهَا الرُّومِ

29. صَغَلَّ كَأَنَّ جَنَاحِيهِ وَجُوجُهُ بَيَّتْ أَطَافَتْ بِهِ خَرَقَاءُ مَهْجُومِ

30. تَحْفَهُ هَمَلَةً سَطَعَاءَ خَاضِعَةً تُجِيبُهُ بِرِمَارٍ فِيهِ تَرْنِيمٌ

“18. (Devem) tıpkı önündeki tüyleri seyrek olan (kırmızı bacaklı) bir erkek devekuşu gibidir. Kumul tepelerinin üzerinde, onun için ebucehil karpuzu ve tennûm (bitkisi) olgunlaşmaktadır.

19. (Vaktini sarı ve yeşil) çizgili ebucehil karpuzunun yanında geçirmektedir. (İçindekileri çıkarmak amacıyla kabuğunu) kırar. Tennûm (bitkisinin) baş veren kısımları, (onun tarafından) budanır.

20. Ağzı asadaki bir yarık gibidir. (Onun ağzının açıldığını görmek güç olduğundan, sadece çok) yavaş şekilde belirginleşir. Sesleri işittiği yer(de bulunan kulakları ise) küçüktür; (adeta kökünden) kesilmiştir.

21. Yumurtaları(nı) hatırlayana kadar (oyalanmayı sürdürür). Üzerine ince ince yağmur atıştıran bulutlu bir gün ve rüzgâr onu harekete geçirir.

22. Yürüyüşündeki hızlı seyri kesintisizdir. Koşturmazdan az evvelki tırıs gidişi ise kötü değildir.

23. (O kadar süratli koşar ki) neredeyse tırnağı göz küresini delecektir. Bela(lar) hususunda, kötü talihe duçar olmuş (birisi) gibi tetikte (beklemektedir).

24. Son derece hızlı koşan bir (hayvandır). Göğsü, ut (çalgısının) tahta (kısımına) benzemektedir. Suyun akıp istikrar bulduğu yerlerde, (gece gibi kara katrana bulanmış iri) bir deve gibidir.

25. Kursakları (ve vücutları) seyrek tüylü olan yavrularının (bulunduğu) yuvasına (geri döner). (Yuvalarında bir araya gelip) çömeldiklerinde ağaç köklerine benzerler.

26. Yumurtalarının etrafında iki kez tur atar ve herhangi bir iz olup olmadığına bakar. Bela(lar) hususunda, kötü talihe duçar olmuş (birisi) gibi tetikte (beklemektedir).

27. Doğan güneşin ilk görünen kısmı gökte yükseldiğinde, (erkek ve dişi) çiftin yumurtaları(nın) dizilmiş şekilde durduğu (yuvaya) ulaşıncaya kadar...

28. Kalelerinde Rumların birbirleriyle konuşmalarına benzer şekilde, (dişisine) gıdıklama ve civıltı sesleriyle nida eder.

29. Küçük başlı, ince boyunludur. (Düşmanına karşı savunma ve saldırı hareketleri yaparken), iki kanadı ve göğsü beceriksiz bir kadın tarafından kurulmuş çadır gibi çökmektedir. (Diğer bir deyişle bir kanadını kaldırdığında, diğeri aşağı çöküverir.)

30. (Eşi olan ve) nağmeli bir nida ile onu yanıtlayan uzun boyunlu, boynu bükük devekuşu, onun etrafını turlar.¹⁶

1.3. Hikmet Bölümü

Devekuşu tasvirinin sona ermesinin ardından, otuz birinci beyitle birlikte kasidenin didaktik kısmını teşkil eden hikmet bölümüne ani ve direkt bir geçiş yapılmaktadır. Burada 'Alkame'nin insanlığa hatırlattığı ilk şey, en büyük kabilelerin reislerinin dahi bir gün öleceği gerçeğidir. Bilindiği üzere İslam öncesi Arap şirinde faniliğin ve dünyanın geçiciliğinin üzerinde durulması alışılmadık bir tema değildir. 'Alkame daha sonra övgüye mazhar olunabilmesi için cimrilikten vazgeçilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu söyleminin yanı sıra, cömertliğin insanın malvarlığını tüketen bir kapı olduğunu belirttiği de gözlemlenmektedir. Malın devamlılığının sağlanması hususunda cimriliğin etkin bir yol olduğunu beyan etmesine rağmen, insanların daima pintilere sövdüğünün altını çizmesi maksatlı bir vurgulamadır. Esasen cömertliğin yüceltilmesi yahut cimriliğin yerilmesi gibi hikmet içerikli söylemlere, genelde methiye kasidelerinde, methedilen kişiden bahşiş alınması için yer verilmektedir. Bu kasidede övgüsel bir boyut bulunmasa da methiyeleri sayesinde isteklerine ulaşabildiği bilinen 'Alkame'nin, insanların zihnindeki yargıları sağlamlaştırmayı amaçladığı ortadadır. Zenginlikle fakirliğin yalnızca geçici bir statü olduğunu düşünen 'Alkame'ye göre, malvarlığı sadece oyalayıcı bir oyundan ibarettir. En iyi geçim kapısı olarak telakki ettiği uğraş ise yağmacılıktan başka bir şey değildir. Çünkü şaire göre, yağmadan elde ettiği ganimetle rızıklanan kişi, bu hakkını nerede olursa olsun elde edecektir.

Hikmet bölümünde her beyitte farklı bir düşüncesini açıklayan şair, otuz altıncı beyitte, cehaletin son derece yaygın olduğunu, buna karşın sağduyulu insanlara pek az rastlandığını beyan etmektedir. Dönemin batıl inançlarının bir yansıması olan otuz yedinci beyitte ise kargaları korkutan kişilerin başına uğursuzlukların geleceğini telkin etmektedir. 'Alkame'nin kişisel tecrübelerinin ve fikrî Arap geleneklerinin insicamlı bir mahsulü olarak değerlendirebileceğimiz hikmet bölümünün son dizesi, otuz sekizinci beyte tekabül etmektedir. Burada, günün birinde bütün mamur binaların harabeye döneceği anlatılmakta ve esenlik içinde geçen günlerin, ne kadar uzun sürerse sürsün, vakti geldiğinde sonra ereceği hatırlatılmaktadır: [el-Basî]

عَرِيْفُهُمْ بِأَنَافِي الشَّرِّ مَرْجُومٌ

31. بَلْ كُلُّ قَوْمٍ وَإِنْ عَزُّوا وَإِنْ كَثُرُوا

¹⁶ el-Mufađđal eq-Dabbî, *el-Mufađđaliyyât*, 396-404.

32. وَالْحَمْدُ لَا يُشْتَرَى إِلَّا لَهُ تَمَنُّ وَمِمَّا تَصْنُ بِهِ الْأَقْوَامُ مَعْلُومٌ

33. وَالْجُودُ نَافِيَةٌ لِلْمَالِ مَهْلِكَةٌ وَالْبُخْلُ بَاقٍ لِأَهْلِيهِ وَمَذْمُومٌ

34. وَالْمَالُ صَوْفُ قَرَارٍ يَلْعَبُونَ بِهِ عَلَى نِقَادَتِهِ وَآفٍ وَمَجْلُومٌ

35. وَمَنْعُومُ الْغَنَمِ يَوْمَ الْغَنَمِ مُطْعَمُهُ أَمَّا تَوَجُّهُ وَالْمَحْرُومُ مَحْرُومٌ

36. وَالْجَهْلُ ذُو عَرَضٍ لَا يُشْتَرَادُ لَهُ وَالْجَلْمُ آوِيَةٌ فِي النَّاسِ مَعْدُومٌ

37. وَمَنْ تَعَرَّضَ لِلْغُرَبَانِ يَزْجُرْهَا عَلَى سَلَامَتِهِ لَا بُدَّ مَشُومٌ

38. وَكَأَنَّ حِصْنٍ وَإِنْ طَالَتْ سَلَامَتُهُ عَلَى دَعَائِمِهِ لَا بُدَّ مَهْدُومٌ

“31. Evet, azametli ve sayıca çok olsalar da her kabilenin büyüğü (günün birinde) kötü (kaderin) taşlarıyla recmedilecektir.

32. Övgü, insanların (yapmak) hususunda cimrilik ettiği (bağışlardan) başkasıyla alınmaz. Bunun fiyatıysa bellidir.

33. Cömertlik, malvarlığı için bir yok oluş kapısıdır. Cimrilik ise onu uygulayan kişiler için malın korunmasını sağlamaktadır; (ama gel gör ki pinti kişilere) sövülmektedir.

34. Malvarlığı, (insanların onunla oynadığı) küçük bir koyunyünüdür. (Bir bakmışsın) güdük koyunların üzerinde büyümüş, (bir bakmışsın) kırpıl(iver)miş.

35. Ganimetle doyan kişi, nereye dönerse dönsün, yağma gününde doyar. (Bundan) mahrum kalan ise mahrum kalmıştır.

36. Cehalet (son derece) yaygındır, istenmese bile (ona bir şekilde maruz kalmak hiç de güç değildir). Sağduyu ise insanlar arasında çoğu zaman bulunmaz.

37. Her kim kargaların üzerine yürür ve (onları korkutmak için) bağırıp çağırırsa, esenlik içerisinde olsa dahi uğursuzluğa maruz kalacaktır.

38. (Taşıyıcı) sütunlarının üzerinde uzun süre esenlik içerisinde kalsa bile,

(günün birinde) her kale yıkılacaktır.¹⁷"

1.4. Hamriyyât Bölümü

Hikmet bölümünün aniden sona ermesiyle, şarap tasvirlerine yer verilen *hamriyyât* kısmına direkt bir geçiş yapılmaktadır. Dünyanın geçiciliğinin hatırlanmasıyla nostaljik bir duygulanımın oluşturulmasına zemin hazırlanmasının ardından, geçmişte konuk olunan şarap meclislerinden bahis açılması ve eski günlerin yâd edilmesi bağlamında içki arkadaşlarından bahsedilmesi, bölümler arasındaki ani geçişi bir nebze de olsa yumuşatmaktadır. Şiir dinleyicilerinin hayal gücüne sunulan bu müzikli âlem meclisinde, insanların şarabın etkisiyle yere çalındığı ve özel günler için yıllandırılan şarabın sakiler tarafından konuklara nasıl sunulduğu anlatılmaktadır. 'Alkame'ye göre bu şarap, herhangi bir rahatsızlığa sebebiyet vermek şöyle dursun, baş ağrısının giderilmesinde dahi şifa kaynağı olma özelliğini haizdir. Şair, gelinen bu aşamada, betimlediği şarabın üretim yerinden ve saklanma koşullarından da bahsetmektedir. Müteakiben Arap kökenli olmadığı kaydedilen anonim bir kişiye ait içoğlanı tarafından şarap sunumunun nasıl gerçekleştirildiği anlatılmaktadır. Sevgilisini ceylanlara benzeten 'Alkame, şarap ibriğini betimlerken de aynı metoda başvurmakta ve onu yüksek mevkideki bir ceylanla teşbih etmektedir. Ardından ibriğin özelliklerini anlatmaya geçmekte ve şarabın konuklara sunulmadan önceki son halini tasvir etmektedir: [el-Basîṭ]

39. قَدْ أَشْهَدُ الشَّرْبَ فِيهِمْ مَزْهَرٌ رَنِمٌ وَالْقَوْمُ تَصَرَّعَهُمْ صَهْبَاءُ خُرْطُومٌ

40. كَأَسْ عَزِيزٍ مِنَ الْأَعْنَابِ عَقَّهَا لِيَبْغُضَ أَحْيَانَهَا حَانِيَةً حُومٌ

41. تَشْفِي الصُّدَاعَ وَلَا يُؤْذِيكَ صَالِبُهَا وَلَا يَخَالِطُهَا فِي الرَّأْسِ تَدْوِيمٌ

42. عَابِيَةٌ قَرَقَفَتْ لَمْ تَطْلُعْ سَنَةً يَجْنُهَا مُدْمَجٌ بِالطَّيْنِ مَخْتُومٌ

43. ظَلَّتْ تَرَقْرُقُ فِي النَّاجُودِ بَصْفُفُهَا وَلَيْدٌ أَعْجَمَ بِالكَتَّانِ مَقْدُومٌ

44. كَأَنَّ إِبْرِيْقَهُمْ ظَبِيٌّ عَلَى شَرَفٍ مَقْدَمٌ بِسَبَا الْكَتَّانِ مَرْثُومٌ

45. أَبْيَضُ أَبْرَزُهُ لِلصَّبْحِ رَاقِبُهُ مَقْلَدٌ فَصَبَّ الرَّيْحَانِ مَقْعُومٌ

¹⁷ el-Mufaḍḍal eq-Dabbî, *el-Mufaḍḍaliyyât*, 396-404.

“39. (Buldukları mecliste) ut tıngırdayan (şarap) içicilerini görmüşümdür. (Oradaki tüm) insanlar, (beyaz üzümde yapılmış) süzme şarabın etkisiyle yere çalınmışlardır.

40. Üzümler(den elde edilen şarapla doldurulmuş) bir hükümdar kâsesi(nden söz edeceğim şimdi). (Hem de onu elden ele sunarak) sakilik yapan meyhaneciler tarafından, bazı (özel) zamanlar için yıllanmaya terk edilmiş (bir üründür bu).

41. Baş ağrısına şifa verir. (Onun içerisindekiler) ne migrene (neden olarak) sana sıkıntı verir ne de baş dönmesine yol açar.

42. ‘Âne’den gelmektedir; etkilidir. Bir sene boyunca (hiç kimse tarafından) görülmemiştir. (Testisi ise) kille kaplanarak mühürlenmiştir.

43. (Gün boyu) sürahinin içerisinde (saflaştırılması amacıyla oradan oraya boşaltılırken) akışkan bir halde kalır. (İnsanlara sunulacağı zaman kadehe saf şekilde akması için) bir Acem’e ait içoğlanı tarafından bir parça kumaşla süzülür.

44. Onların şarap ibriği, yüksek bir mevkide (duran) ceylan gibidir. Burnu kırılmış, keten bir bez parçasıyla tıkanmıştır.

45. Akçadır; koruyucusu onu (havalanması için) gün yüzüne çıkarmıştır. Reyhan bitkisinin dallarıyla çevrelenmiş, güzel kokularla sarmalanmıştır.¹⁸”

1.5. Faḥr (Övünme) Bölümü

Ḥamriyyât kısmının tamamlanmasının ardından, kırk altıncı beyitte *faḥr* bölümüne ani bir giriş yapılmaktadır. ‘Alḳame’nin övündüğü ilk şey, kazandığı zaferlerle insanların aklına kazınmış olan keskin kılıcdır. Ardından *meys*er oyununa iştirak etmesiyle övünmektedir. Bir tür kumar olan *meys*er bahislerine katılım sağlamasıyla övünmesinin birincil nedeni, riski göze alabildiğini vurgulama isteğinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca insanların zor duruma düştüğü kıtlık günlerinde bu oyundan elde edilen gelirlerin bir kısmının fakirlere dağıtılması, şairin kumarbazlığıyla iftihar etmesinin bir diğer nedeni olarak gösterilebilir. ‘Alḳame’nin bu kısımda bazı özgün ifadelerden de yararlandığı gözlemlenmektedir. Örneğin; zihninde *meys*er kurallarının farklı olduğu bir alternatif kurgulamakta, develer yerine atların bahse sürüldüğü bu olasılıkta, atlarını riske atmaktan çekinmeyeceğini konu edinmektedir. Burada yapılmak istenen vurgu, diğer insanların feda edebileceği her şey hususunda şairin de fedakârlık gösterebileceğidir.

*Meys*er anlatımının tamamlanmasının ardından, sıra şairin gençlerle çıktığı uzun ve çileli seferleriyle övünmesine gelmektedir. İnsanı yakıp kavuran çöl atmosferinde, aşırı sıcaklara ve yaşamsal gereksinimlerin yetersizliğine rağmen

¹⁸ el-Mufaḍḍal eḍ-Ḍabbî, *el-Mufaḍḍaliyyât*, 396-404.

yapılan zorlu yolculuklar, izcilik becerilerini ve dayanıklılığı gösterdiğinden, övülmeye değer bir konu olarak görülmektedir. Bu beyitlerdeki ifadeler, tam da rahîl kısmına geçildiği izlenimini uyandırmaya başlamışken, şair yolculuğunu anlatmayı birden bire kesmektedir. Dolayısıyla burada bahsi geçen yolculuk teması, fahriye bölümünün içine hapsolmuş pek kısa ve girift bir anlatım olarak mütalaa edilmelidir: [el-Basî]

46. وَقَدْ عَدَوْتُ عَلَى قَرْنِي يُشَيِّعُنِي ماضٍ أَخُو ثِقَةٍ بِالْخَيْرِ مَوْسُومٌ

47. وَقَدْ يَسْرْتُ إِذَا مَا الْجُوعُ كَلَّفَهُ مُعَقَّبٌ مِنْ قَدَاحِ النَّبْعِ مَقْرُومٌ

48. لَوْ يَيْسِرُونَ بِخَيْلٍ قَدْ يَسْرْتُ بِهَا وَكَأَنَّ مَا يَسْرَ الْأَقْوَامُ مَعْرُومٌ

49. وَقَدْ أَصَابُ فِتْيَانًا طَعَامُهُمْ خَضِرُ الْمَزَادِ وَلَحْمٌ فِيهِ تَنْشِيمٌ

50. وَقَدْ عَلَوْتُ فُقُودَ الرَّحْلِ يَسْقَعُنِي يَوْمٌ تَجِيءُ بِهِ الْجُوزَاءُ مَسْمُومٌ

51. حَامٍ كَأَنَّ أَوَارَ النَّارِ شَامِلُهُ دُونَ النَّيَابِ وَرَأْسُ الْمَرْءِ مَغْمُومٌ

“46. Rakibimi (alt etmek için) sabah vakti sefere çıktım. Keskin, güvenilir ve (kazandığı pek) hayırlı (zaferlerle akıllara) kazanmış olan kılıc(ım) beni cesaretlendirmekteydi.

47. Açlığın, (insanların doyurulmasının sorumluluğunu), neb' (bitkisinden elde edilen), çentik atılmış oyun çubuklarının (sirtına) yüklediği zamanlarda, meyser oyununa katılmışımdır.

48. Eğer meyser (oyununu deve yerine) atla oynasalardı, ben (yine) oynardım. İnsanların meysere koydukları (her bahis, benim tarafımdan muhakkak) karşılanacaktır.

49. (Sefere çıktıkları zaman yanlarındaki) yiyecekleri, (çok beklemesi nedeniyle küflenerek) yeşeren (bazı) azık(lar)dan ve kokuşmuş et(lerden ibaret) olan gençlere eşlik ederim.

50. (Vaktiyle deve) semerinin çubuklarının üzerine çıkmıştım. İkizler burcuna (denk) gelen bir gün, zehirli (sıcağıyla) beni (neredeyse) kavuruyordu.

51. Öylesine sıcaktı ki! Sanki ateş ısısı gibiydi. Başı sarıklı olmasına rağmen

men, (yolcuyu) elbiselerinin altında bütününüyle sarmalıyordu.¹⁹

1.6. İkinci Tasvir Bölümü

1.6.1. At Tasviri

‘Alkame şiddetli sıcaklarda yaptığı seyahatlerden bahsetmeyi fazla uzatmadan, bununla ilişkili olan başka bir konuya geçiş yapmaktadır. Bu bağlamda öncelikle, yolculukları esnasında kabilesinin önünde rehberlik vazifesi icra ettiğini gururla vurgulamaktadır. Bu vurgusunun esas amacı, lafı atının üstün özelliklerine getirme arzusundan ileri gelmektedir. ‘Alkame’ye rehberliği esnasında yoldaşlık eden söz konusu binek, şairin kendi beyanına göre, soylu ve nesebi meşhur bir attır. Böylelikle şair, üç beyitle sınırlı kalacak şekilde, atını kısaca betimleyerek onun kusursuzluğunu anlatmaktadır. Bu bölüm esasen fazlasıyla kısadır; ama kasidenin geneliyle mukayese edildiğinde, burada daha karmaşık sayılabilecek ifadelerin kullanıldığı gözlemlenmektedir: [el-Basîf]

52. وَقَدْ أَقْوَدُ أَمَامَ الْحَيِّ سَلْبَةً يَهْدِي بِهَا نَسَبٌ فِي الْحَيِّ مَعْلُومٌ

53. لَا فِي شِظَاهَا وَلَا أُرْسَاغِهَا عَتَبٌ وَلَا السَّنَابِكُ أَفْئَاهُنَّ تَثْلِيمٌ

54. سَلَاءَةٌ كَعَصَا النَّهْدِيِّ عُلَّ لَهَا نُؤُفَيْتَةٌ مِنْ نُؤَى قُرَّانٍ مَعْجُومٌ

“52. Kabilenin önünde (rehberlik vazifesini üstlenerek) uzun boylu bir at sürerdim. (Bu asil atın kesintisiz şekilde geçmişe) uzanan nesebi, kabile içerisinde bilinmektedir.

53. Ne diz kemiklerinde ne de bileklerinde kusur vardır. Toynaklarının ön kısmında, (yere vurulan darbeler sonucunda oluşan herhangi bir) aşınma da yoktur.

54. (Ayakları), Nehd (kabilesine mensup bir ihtiyarın) asası gibi (duran hurma ağacı dikenine) benzemektedir. Öyle ki bu ağaçtan elde edilen hurmalardan çıkan dişlenmiş çekirdekler, (deve tarafından yenilerek sindirilmiş ve dışkılama yoluyla tekrar dışarı atılmıştır. Ne var ki sertliği nedeniyle herhangi bir değişim göstermediği için tekrar onun yemine) katılmıştır.²⁰”

1.6.2. Deve Sürüsü Tasviri

‘Alkame’nin kasidesinin son üç beytinde, keskin bir manevrayla, at tasvirinden deve sürülerinin betimlenmesine geçiş yapılmaktadır. Burada söz konusu olan büyükbaşlar, anlaşıldığı kadarıyla, mezkûr atın takibinde olduğu bir sürüdür. Atın bu sürüyü takip etmesinin nedeni, yolculuk esnasında onların sü-

¹⁹ el-Mufaḍḍal eḍ-Ḍabbî, el-Mufaḍḍaliyyât, 396-404.

²⁰ el-Mufaḍḍal eḍ-Ḍabbî, el-Mufaḍḍaliyyât, 396-404.

tünden beslenmesidir. Söz konusu sürü, çokluğu nedeniyle çıkardığı sesler dolayısıyla, yüksek bir mevkide yarılan bir tefin sesiyle özdeşleştirilmektedir. Bu noktada, 'Alkame'nin kaside boyunca müzik enstrümanlarına yaptığı göndermelerin dikkat çekici bir boyuta ulaştığı belirtilmelidir. Sondan ikinci beyitte, deve sürüsündeki anne develerin yavrularıyla olan dokunaklı ilişkisine değinilmektedir. Son beyitte ise sürünün önünde rehberlik vazifesi üstlenmiş heybetli bir damızlık deveden söz edilmekte ve kaside aniden noktalandırılmaktadır: [el-Basîl]

55. تَتَّبِعُ جَوْثًا إِذَا مَا هُجِبَتْ رَجِلَتْ كَأَنَّ دُفَأً عَلَى الْعُلْيَاءِ مَهْرُومٌ

56. إِذَا تَزَعَّمُ مِنْ حَافَاتِهَا رُبْعٌ حَتَّى شَغَامِيمٌ فِي حَافَاتِهَا كَوْمٌ

57. يَهْدِي بِهَا أَكْلَفَ الْخَدَّيْنِ مُخْتَبِرٌ مِنْ الْجَمَالِ كَثِيرِ اللَّحْمِ عَيْثُومٌ

“55. ...*(Sütlerinden beslendiği) siyah deve sürüsünü takip eder. (Bu hayvanlar) harekete geçirildiklerinde, yüksek bir mevkide yarılan tef gibi ses çıkarırlar.*

56. *İlkbaharın (başlarında, yavruların doğum) zamanı geldiğinde, (yavrular annelerinin) etrafında nida ederler. İri hörgüçlü uzun develer ise (yavrularının) yanında yanık yanık ses verir.*

57. *Onların önünde, erkek develerden, kahverengiye çalan kırmızı renkli yanakları olan, (sefere çıkma hususunda) tecrübeli, bol etli, iriyarı bir (damızlık) gitmekte (ve yol göstermektedir).²¹”*

2. İkinci Simţu'd-Dehr (Ṭahâ Bike Kâlbun)

'Alkame'nin *Simţu'd-Dehr* unvanıyla taltif edilen ikinci kasidesi, muhtemelen 554 senesinde vuku bulan 'Ayn Ubâğ Savaşı'ndan sonra nazmedilmiştir. Bu savaşta Ğassânî Hükümdarı el-Ĥâriş b. Cebele'nin Laĥmî Hükümdarı el-Munzir ibn Mâ'î's-Semâ'yı yenilgiye uğrattığı bilinmektedir.²² Rivayet edildiğine göre, mağlup taraftan esir alınanlar arasında, Benû Temîm'den yetmiş kişinin yanı sıra 'Alkame'nin kardeşi yahut yeğeni olan Şe's b. 'Abede de bulunmaktadır. Alkame el-Fahl, durumu şiir yeteneğinden istifade ederek çözüme kavuşturmak amacıyla el-Ĥâriş'e gelmiş ve onun methi kapsamında aşağıdaki kasidesini okumuştur. Şairin aracılık görevini başarıyla tamamlamasının ardın-

²¹ el-Mufađdal ed-Ďabbî, *el-Mufađdaliyyât*, 396-404.

²² Suzanne Pinckney Stetkevych, “Pre-Islamic Panegyric and the Poetics of Redemption: Mufađdaliyah 119 of 'Alqamah and Bânat Su'ād of Ka'b ibn Zuhayr”, *Reorientations/Arabic and Persian Poetry*, ed. Suzanne Pinckney Stetkevych (Bloomington-Indianapolis: Indiana University, 1994), 3.

dan, esir alınan kişilerin serbest bırakıldığı kaydedilmektedir.²³ 'Alkame'nin söz konusu kasidesinin *el-Mufaḍḍaliyyât*'taki versiyonu ile divanındaki versiyonu arasında bazı farklılıkların bulunduğu da bu bağlamda belirtilmesi gereken detaylardandır.

2.1. Nesîb Bölümü

'Alkame dizelerine başlarken şiirsel geleneklere bağlı kalarak kasidesine klasik bir nesîb bölümüyle giriş yapmaktadır. Aşk temalı nesîb bölümüne bu kez konuk olan kişi, Leyla adındaki bir kadındır. 'Alkame'nin beyanlarından yola çıkarak onun evli bir kadın olduğunu yahut şairin hayal gücünde yaşanması muhtemel bir evlilik senaryosu kurguladığını öne sürmek mümkündür. Yine bu bağlamda, bahsi geçen kadının kocasına sadık birisi olduğu ve kapısındaki muhafızların onu görmek için gelenleri engellediği anlatılmaktadır. 'Alkame, evlilik hayatı açısından idealize ettiği bu kadına seslenirken ondan kendisine olgun birisi gibi davranmasını istemekte ve onun için yağmur bulutlarını konu edinecek bereket duaları etmektedir.

Yedinci beyit Leyla ile bağlantılı olmasına rağmen, şair farklı bir konuya girmeye hazırlandığının sinyallerini üstü kapalı şekilde vermeye başlamaktadır. Nitekim burada şair, başka kabileden olan ve uzaklara göçen bir kadını düşünürken kendisini sorgulamaya girişmektedir. Sekizinci beyitle birlikte, 'Alkame kadınlar hakkındaki tecrübelerini dinleyicilere aktarmaya koyulmaktadır. Kişisel deneyimlerden çıkartılan derslerin aktarılması, bir süreliğine hikmet babına girildiği izlenimini uyandırmış olmasına rağmen, on birinci beyitte mevzunun tekrar Leyla'ya bağlanması sayesinde, nesîb bölümünün sınırlarının dışına çıkılmadığı anlaşılmaktadır. Sekizinci beyit ile on birinci beyit arasındaki tavsiyeler, 'Alkame'nin en beğenilen dizelerini meydana getirmektedir.²⁴ Şair burada, kadınların yalnızca insanın malını ve gençliğini arzuladığını, malını ve gençliğini yitiren kişinin kadınlar tarafından ilgi görmeyeceğini öne sürmektedir. Şairin bu teoriyi, sevdiği kadının peşini bırakabilmesi için sahip olması gereken irade gücünü kuvvetlendirmesi noktasında, fikrî bir dayanak olarak şekillendirdiğini düşünmek mümkündür. Dönemine göre makul sayılabilecek olmasına rağmen, modern bakış açısıyla fazlasıyla eril bir düşünce olarak değerlendirilmesi muhtemel olan bu fikirlerini beyan ettikten hemen sonra, şairin kendine yaptığı hatırlatma, yola çıkmanın ve eski kaygıları bir tarafa bırakmanın vaktinin geldiğidir: [eṭ-Ṭavîl]

بُعَيْدَ الشَّبَابِ عَصْرَ حَانَ مَشِيبُ

1. طَا بِكَ قَلْبٌ فِي الْحِسَانِ طَرُوبُ

وَعَادَتْ عَوَادِ بَيْنَنَا وَخَطُوبُ

2. يُكَلِّفُنِي نَيْلِي وَقَدْ شَطُّ وَأَيْهَا

²³ İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-Şu'arâ*, 1/221-222.; R. A. Nicholson, *Literary History Of The Arabs* (New York: Routledge, 2004), 125-126.

²⁴ Bk. Hasan Shuraydi, *The Raven and the Falcon: Youth versus Old Age in Medieval Arabic Literature* (Leiden-Boston: Brill, 2014), 87-88.

3. مَنَعَمَةٌ مَا يَسْتَطَاعُ كَلَامُهَا عَلَى بَابِهَا مِنْ أَنْ تَزَارَ رَقِيبُ

4. إِذَا غَابَ عَنْهَا الْبَغْلُ لَمْ تُفْشِ سِرَّهُ وَتُرْضِي إِبَابَ الْبَغْلِ حِينَ يُؤُوبُ

5. فَلَا تَغْلِبِي بِنِّي وَبَيْنَ مُعَمَّرٍ سَقَّتْكَ رَوَايَا الْمُرْنِ حَيْثُ تَصُوبُ

6. سَقَّاكَ يَمَانٍ دُو حَبِيٍّ وَعَارِضُ تَرُوحُ بِهِ جُنْحُ الْعُشِيِّ جُنُوبُ

7. وَمَا أَنْتَ أُمَّ مَا دُكْرُهَا رَيْعِيَّةٌ يُخَطُّ لَهَا مِنْ تَرْمَدَاءِ قَلِيبُ

8. فَإِنَّ تَسْأَلُونِي بِالنِّسَاءِ فَإِنِّي خَبِيرٌ بِأَدْوَاءِ النِّسَاءِ طَبِيبُ

9. إِذَا شَابَ رَأْسُ الْمَرْءِ أَوْ قَلَّ مَالُهُ فَلَيْسَ لَهُ مِنْ وَدْهَنْ نَصِيبُ

10. يُرْدُنْ ثِرَاءَ الْأَمَالِ حَيْثُ عَلِمْنَهُ وَشَرْحُ الشَّبَابِ عِنْدَهُنَّ عَجِيبُ

11. فَدَعَهَا وَسَلِّ الْهَمَّ عَنكَ بِجَسْرَةٍ كَهَمَّكَ فِيهَا بِالرِّدَائِفِ خَبِيبُ"

"1. Gençliğin hemen ardından, (saçların) ağarma çağı gelip çatmasına (rağmen), güzel kadınlar tarafından (mest edilmiş) bir kalp, (aklını başından alarak) seni uzaklara götürmüştür.

2. Evinden uzak olmasına ve aramızda engeller ve pek çetin musibetler bulunmasına rağmen, kalbim bana (hâlâ) Leyla'yı hatırlatmaktadır.

3. (Leyla) anlatılamayacak kadar konforlu bir (yaşam sürmektedir). Kapısında (duran) bir muhafız, (ona) gelen ziyaretçilere (mani olduğundan, kimse onunla görüşmemektedir).

4. Koca(sı) yanından (belirli bir süreliğine ayrıldığında), onun sırlarını asla ifşa etmemiştir. Koca(sı) döndüğü zaman, onu geldiğine memnun eden birisidir.

5. Beni toy (gençler)le bir tutma sakın! Yağmur yüklü bulutlar (sularını) bo-

şalttıkları zaman, üzerine (bereket) yağdırırsınlar.

6. Yemen'den (gelen yağmur bulutları) ve akşama doğru (güneş batmaya meylettiği zaman) güney (rüzgârlarından beslenen ve ufku yatay biçimde kaplayan diğer) bulutlar sana yağmur indirsınlar.

7. Sana ne oluyor da (bu kadının peşine düşüyorsun!) Rebî'a (kabilesine mensup olan) bu (kadını) ne diye hatırlayıp duruyorsun! (O senin diyarından uzaklaşıp gitmiştir. Hatta Yemâme yakınlarında yer alan) Şermedâ'da onun (su ihtiyacının karşılanması amacıyla) bir kuyu bile açılmıştır.

8. Şayet bana kadınları soruyorsan, ben onlar hususunda uzmanlık kazanmış birisiyim. Kadın (hastalıklarına iyi gelecek) ilaçları (pekiyi bilen müte-hassis) bir doktorum.

9. Eğer bir adamın başı(ndaki saçları) ağarırsa yahut malı azalırsa, kadınlardan görülen sevgiden nasibi olmaz.

10. Kadınların istediği (yegâne) şey, (birlikte olacakları erkeğin) servet(inin) çok olmasıdır. (Bu yüzden zenginliği bulacaklarını) bildikleri yere (bakarlar). Bir de onlar açısından gençliğin ilk demleri çok hoştur.

11. (Öyleyse) onu (düşünüp durmayı) bırak! Arzuladığın gibi terkisindekiler ağır geldiğinde (bile) tırıs gidebilen kuvvetli bir dişi deve ile (yolculuğa çıkarak) kaygılarını gider!²⁵

2.2. Raḥîl Bölümü

Husnu't-taḥalluş kullanımında son derece başarılı olan 'Alḳame, nesîb bölümünün geçiş beytinde yolculuğa çıkılmasına salık verdikten hemen sonra, on ikinci beyitle birlikte devesinin fiziksel niteliklerini anlatmaya koyulmaktadır. Raḥîl teması bağlamında bahsi geçen tüm develerde olduğu üzere, 'Alḳame devesinin süratinden bahsetmekte, onun dinçliğini ve çevikliğini anlatmaktadır. Şair devesinin süratini betimleyebilmek adına, onu avcılardan kaçan çevik bir yaban ineğine benzetmektedir. On beşinci beyitte, benzetilen ineğin avlanması için yapılan uğraşlardan kısaca bahsedilmektedir. Söz konusu beyit, kısalığına rağmen, *ḫardîyât* temasına geçildiği hususunda dinleyiciye yanıltıcı bir heyecan yaşatmaya yetmektedir. On altıncı beyitten itibaren, raḥîl kısmının asli amacı olan anlatıma geçiş yapılmaktadır. Klasik şiirdeki klişelerden aşına olduğumuz üzere bu amaç, bahsi geçen zorlu yolculuğun nihai varış noktası olan *memdûḫa*, diğer bir deyişle övgünün kendisine adandığı kişiye yapılması gereken atfın, estetik bir şekilde icra edilebilmesidir. Dolayısıyla şair on yedinci beyitte el-Ḥâriş'in cömertliğine değinmekte, lakin konuyu derinleştirmeksizin yolculuğunu anlatmaya devam etmektedir.

'Alḳame'nin anlattığına göre, hükümdara giden yol, zorlularla çevrili olan, sıcağın yakıp kavurduğu çetin bir güzergâhtır. Bu bağlamda, zorlu yolculuklara

²⁵ 'Alḳame el-Faḥl, *Şerḫu Dîvânü 'Alḳame el-Faḥl*, haz. es-Seyyid Ahmed Şaḳr (Kâhire: Mektebetü'l-Maḥmûdiyye, 1353/1935), 9-16.

dayanamayarak yol üzerinde ölüveren bineklerin cesetleri anlatılmakta ve leş kalıntılarının zamanla nasıl değişim gösterdiğine değinilmektedir. Yirmi ikinci beyitte, devenin su ihtiyacının giderilmesinden bahsedilmekte ve kullanılmak mecburiyetinde kalınan su rezervlerinin içilmeye yeterince elverişli olmadığından dem vurulmaktadır. Bu anlatımların oluşturduğu yekûnun, öncelikli olarak yolculuğun zorluğunun yansıtılmasına hizmet etmesi arzulanmaktadır. Şair, deveninin sudan yeteri kadar içse de içmese de yola koyulması gerektiğini vurgulayarak rahîl bölümünü sonlandırmaktadır: [eṭ-Ṭavîl]

12. وَنَاجِيَةَ أَفْنَى رَكِيبٍ ضُلُوعَهَا
وَحَارِكَهَا تَهَجَّرَ فِدُؤُوبُ

13. وَعُثْسٍ بَرِينَاهَا كَأَنَّ عُيُونَهَا
قَوَارِيرُ فِي أَدْهَانِيَهِنَّ نُصُوبُ

14. وَتُضْبِحُ عَنْ غِيبِ السُّرَى وَكَأَنَّهَا
مَوْلَعَةٌ تَخْشَى الْقَيْصَ شُبُوبُ

15. تَعْفَقُ بِالْأَرْطَى لَهَا وَأَرَادَهَا
رِجَالُ فَبَدَّتْ نَبْلَهُمْ وَكَلِيبُ

16. إِلَى الْخَارِثِ الْوَهَّابِ أَعْمَلْتُ نَاقَتِي
لِكَلْكَلِهَا وَالْفُضْرَيْنِ وَجِيبُ

17. لِنُبْلِغَنِي دَارَ امْرِئٍ كَانَ نَائِبًا
فَقَدْ قَرَّبْتَنِي مِنْ نَدَاكَ قَرُوبُ

18. إِنَّكَ أَيْتَ اللَّعْنِ كَانَ وَجِيفُهَا
بِمِشْتَبَهَاتِ هَوْلُهُنَّ مَهِيْبُ

19. تَتَنَعُّ أَفْيَاءَ الظِّلَالِ عَشِيَّةً
عَلَى طُرُقِ كَأَنَّهِنَّ سُبُوبُ

20. هَدَانِي إِلَيْكَ الْفَرْقَدَانِ وَلَاجِبُ
لَهُ فَوْقَ أَصْوَاءِ الْمَتَانِ غُلُوبُ

21. بِهَا جِيفُ الْحَسْرَى فَأَمَّا عِظَامُهَا
فَقَبِيضٌ وَأَمَّا جِدُّهَا فَصَلِيبُ

22. فَأُورِدْتُهَا مَاءً كَأَنَّ جِمَامَهُ
مِنْ الْأَجْنِ جِنَاءً مَعًا وَصَبِيبُ

23. تُرَادُ عَلَى دِمْنِ الْحَيَاضِ فَإِنْ تَعَفُّ فَإِنَّ الْمُنْدَى رَحْلَةٌ فُرُوبٌ

“12. Kaburgalarının üzerindeki etler ve hörgücünün ön kısmı, öğle vaktinde (şiddetlenen sıcaklarda süratle) gitmesi yüzünden helak olmuş olan ve pek hızlı koşan bir devedir (benimkisi).

13. Gözleri uzun boylu şişeler gibi (saf) olan nice kuvvetli dişi deve vardır ki, (sonu gelmez yolculuklar nedeniyle) onların takatini kesmiş, (gözlerindeki yağları (bile) tüketmişizdir).

14. Gece yolculuğu sonrasında, sabaha (dinç bir şekilde) çıkar. Avcıdan korkan (ve ona yakalanmamak için son sürat kaçan), bacakları siyah noktalı genç bir yaban ineğine benzemektedir.

15. Onu yakalamak arzusunda olan adamlar, (güzel kokulu bir bitki olan) arfâ ağaçlarının arasına gizlenmişler. (Ancak bu güzel yabani inek) onların oklarını ve köpeklerini atlatıvermiş.

16. Hızla koşturmaktan köprücük kemiklerinin arasında ve göğsünde çarpıntılar olan devemi, çokça ihsanlarda bulunan el-Hâris'e doğru çevirdim...

17. ...Beni bir zamanlar uzakta olan kişinin yurduna getirmesi için. *Ķarûb* (isimli devem) beni senin cömertliğine yaklaştırmıştır.

18. (Ey) lanetten beri ol(masını dilediğim kişi)! (İnsanın kalbini) korkuyla dolduran, birbirine benzer yollarda, (devemin) koşuşturduğu sana doğruydu.

19. Akşam saatlerine kadar, keten kumaşına benzeyen yollarda, (sıcaktan korunmak için) gölgeleri takip eder.

20. Küçük ayının iki parlak yıldızı ile kayalık düzlüklerde, yüksek yerlerin üzerinde (güzergâh) işaretleri olan düz bir yol, sana doğru bana rehberlik etti.

21. (Bu yolun) üzerinde, (orada uzun zaman önce ölmüş olan) develerin cesetleri (hâlâ durmaktaydı). Kemikleri (geçen zamanın etkisiyle tamamen) beyazlaşmış, derileri de (bütünüyle) kurumuştur.

22. (Devemi) su içmesi için bir (kaynağa) getirdim. (Buradaki rezervin) tadı ve rengi bozulmuş, kına ve sarı (boya elde edilen bitliklerle bulandırılmış bir sıvıya) dönmüştü adeta.

23. Pisliğe bulanmış su kaynağında dolandırıldığında, şayet (buradan içmek) istemezse, (suya çıkartıldıktan sonra otlamaya terk edilerek tekrar su içmesi arzulanan) deve için, yolculuktan ve (yeniden) bineklik (vazifesini icra etmekten) başka (bir çare kalmamış demektir).²⁶

²⁶ 'Alkame el-Fahl, Şerhu Dîvânu 'Alkame el-Fahl, 9-16.

2.3. Medîh Bölümü

Raḥîl bölümünde el-Ḥarîs'in cömertliğine yapılan küçük gönderme bir tarafta bırakıldığında, medîh bölümünün gerçek başlangıcının, yirmi dördüncü beyte tekabül ettiği gözlemlenmektedir. 'Alkame burada direkt olarak methettiği kişiye hitap etmeye başlayarak ondan önce karşılaştığı efendilerin hiç birisine, ona duyduğu yakınlığı duymadığını anlatmaktadır. Yirmi beşinci beyitte ise düşman kuvvetlerine karşı verilen mücadelede yaşanan hadiselerin aktarımına geçiş yapılmaktadır. Bilindiği üzere İslam öncesi Arap şiiri, edebî yönünün yanı sıra, son derece mühim bir tarih kaynağı olması hasebiyle de ön plana çıkmaktadır.

Yirmi altıncı beyitte, savaş günündeki zaferin elde edilmesinde el-Ḥârîs'in üstlendiği misyon, nispeten abartılarak aktarılmaktadır. Şair, hükümdarın taraftarlarının zafere odaklanmasını sağlamak amacıyla, muzaffer olmanın hoşluğunu bilhassa vurgulamaktadır. 'Alkame kasidesinde, hükümdarın savaşın yalnızca idarî boyutunda değil, aynı zamanda fiziksel boyutunda da bizzat katılımlarında bulunduğunu anlatmaktadır. Yirmi yedinci beyit hükümdarın cenge bizzat katılmasını yüceltirken, yirmi sekizinci beyitte onun kuşandığı silahlar konu edilmektedir. Yirmi dokuzuncu beyitte hükümdarın sebatı vurgulanmaktadır. Otuzuncu beyit, savaşın taraflarını detaylandırmakta, otuz birinci beyitte ise kasidenin noktalanması için yumuşak bir son hazırlanmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu kasidenin farklı versiyonlarında, birkaç ilave beytin daha mevcut olduğunun rivayet edildiği hatırlatılmalıdır. Ancak 'Alkame'nin divanındaki bu rivayet, otuz ikinci beyitte, el-Ḥârîs'e insanüstü nitelikler atfedilmesiyle, güzel ve etkili bir kapanış yapmaktadır: [eṭ-Ṭavîl]

24. وَأَنْتَ امْرُؤٌ أَفْضَتْ إِلَيْكَ أَمَانَتِي وَقَبْلَكَ رَبَّتَنِي فَضِعْتُ رُبُوبٌ

25. فَأَدَّتْ بَنُو كَعْبِ بْنِ عَوْفٍ رَبِّيَهَا وَعُودِرٌ فِي بَعْضِ الْجُنُودِ رَبِيبٌ

26. فَوَاللَّهِ لَوْلَا فَارِسُ الْجَوْنِ مِنْهُمْ لَأَبُو خَزَائِمٍ وَالْإِبَابِ حَبِيبٌ

27. وَأَنْتَ لِبَيْضِ الدَّارِعِينَ ضُرُوبٌ نَقَمْتَهُ حَتَّى تَغِيبَ حُجُولُهُ

28. مَظَاهِرُ سِرْبَالِي حَدِيدٍ عَلَيَّهَا عَقِيلًا سَيْوَفٍ مَخْدَمٌ وَرَسُوبٌ

29. فَجَالَدْتَهُمْ حَتَّى اتَّقَوْكَ بِكَيْبِهِمْ وَقَدْ حَانَ مِنْ شَمْسِ النَّهَارِ غُرُوبٌ

وَهَبُّ وَقَاسَ جَاءَتْ وَشَيْبِ

30. وَقَاتِلْ مِنْ عَسَانَ أَهْلِ حِفَاظِهَا

كَمَا خَشَخَشَتْ بَيْسَ أَحْصَادِ جَنْبُوبِ

31. تُخْشِخِشُ أَبْدَانُ الْحَبِيدِ عَلَيْهِمْ

تَنْزَلُ مِنْ جَوْ السَّمَاءِ يَصُوبُ"

32. وَلَسْتَ بِإِنْسِيٍّ وَلَكِنْ مَأْنَا

"24. Sen, güvenimin kendisine ulaşmış olduğu birisisin. Senden önce, (başka) efendiler de bana efendilik sunmuşlardı. (Ama gel gör ki, sana gelinceye kadar, bir gün ona ertesi gün öbürüne gideyim derken adeta) kaybolmuş-tum.

25. Benû Ka 'b b. 'Avf, liderlerini (kurtararak evine sağ salim geri) getirmiştir. (Lakin orada başka) bir lider, ordu(sunun) bir kısmının (ortasındayken ihanete uğrayarak ölüme ve tutsaklığa) terk edilmiştir.

26. Allah'a yemin olsun ki, el-Cevn (adlı atın) binicisi (yani el-Hâris, o gün) onların arasında olmasaydı, (gerisin geri) utanç içerisinde dönerlerdi. (Eve mu-zaffer şekilde) dönmek ne kadar da hoştur!

27. Sen (atını) (ayaklarındaki) beyazlıklar (düşman kanı nedeniyle) kaybolarak (kırmızıya dönünceye kadar) ileri doğru sürersin. Sen zırh kuşanmış kişilerin miğferlerine kuvvetle vuran birisisin.

28. Demir zırhlı iki yeleği üst üste giyer, iki kaliteli kılıç (taşırın): (birisinin adı) Miğzem (yani kesici), öbürününkü ise Rasûb (yani delici)dir.

29. Liderlerinin arkasına saklanana kadar onlarla savaştın. (O zaman) gündüz güneşinin batma vakti gelmişti bile.

30. Ğassân (kabilesinin) muhafızları, (o gün orada) savaşıyordu. (Onların yanı sıra) Hind, Kâs ve Şebîb de vuruşmuştu.

31. Vücutlarının üzerindeki zırhlar, kurumuş otların güney (rüzgârının etkisiyle) hışırdaması gibi hışırdamıştı.

32. (Elde ettiğin bu muazzam başarıları bakılırsa, sen normal bir) insan değilsin. (Olsa olsa) gökyüzünden süzülerek inen bir meleksin.²⁷"

Sonuç

İslam öncesindeki Arap üretkenliğinin en mühim ve en gelişkin sanat eserleri, hiç kuşkusuz ki kasidelerdir. Bilindiği üzere kasideler, çeşitli temaların bir araya getirilmesiyle kompoze edilen, kaside formunda nazmedilmiş uzun ve girift manzumelerdir. Arap şiirinin ilk mahsullerinin ortaya konduğu bu çağda, ya-

²⁷ 'Alkame el-Fahl, Şerhu Dîvânu 'Alkame el-Fahl, 9-16.

zım tekniklerinin henüz yeterince tanınmıyor olması hasebiyle, şiirsel ürünlerin, şifahi aktarım geleneklerinin hüküm sürdüğü bir atmosferde üretildiği bilinmektedir. Ne var ki tüm olanaksızlıklara rağmen, kadim şairlerin gayretleri sayesinde, söz konusu dönemde klasik Arap şiirinin standartlaştırılması hususunda büyük bir atılımın gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Arap şiirinin gelişimine katkıda bulunmuş olan en mühim şairlerden birisi de 'Alkame b. 'Abade el-Fahl'dir.

'Alkame'nin makalede tetkik ettiğimiz ilk şiiri olan *Simţu'd-Dehr (Hel Mâ 'Alimte)* adlı kasidesinin girizgâh babında, döneminin şiirsel temayüllerine uygun olarak, nesib temasıyla açılış yapıldığı bulgulanmaktadır. Burada, nesib bölümlerinde oldukça klişeleşmiş bir kullanım olarak karşımıza çıkan *za'n* yani sevgilinin göç etmesi motifinden de yararlanıldığı gözlemlenmektedir. Sıralama açısından nesib bölümünden hemen sonra, kasidenin ikinci baskın teması olan tasvir bölümüne geçiş yapılmaktadır. Kendi içerisinde deve tasviri ve devekuşu tasviri olmak üzere iki kısma ayrılan bu bölüm, özellikle devekuşu tasviriyle ön plana çıkarak kasidenin en beğenilen kısmını meydana getirmekte ve 'Alkame'nin şöhretine büyük katkı sağlamaktadır. Tasvir bölümünden sonra karşımıza çıkan tema, şairin yaşam felsefesini aktardığı hikmet bölümüdür. 'Alkame'nin bu bağlamda verdiği tavsiyeler, methiye-bahşiş ilişkisine yapılan atıflarla başladığı için, övgüsel ağırlığı bulunan kasidelerdeki yönlendirmeleri hatırlatmaktadır. Buna rağmen, yaşam-ölüm, ekonomik kararların doğru verilmesi, geçim kapılarının nasıl olması gerektiği, insanların davranışları ve dünyanın geçiciliği gibi genel hikmet konularına da geniş ölçüde yer verildiği gözlemlenmektedir.

'Alkame'nin tavsiyelerinin hemen ardından başlayan hamriyyât bölümünde, müzik aletleriyle eğlendirilen şarap meclislerinde yaşananlar anlatılmaktadır. İslam öncesi Arap düşünce yapısının bir yansıması olarak, şarabın yüceliğinden ve hoşluğundan, alışıldık bir üslupla bahsedilmektedir. Şairin kendisiyle övündüğü fahr bölümünde, cengâverlik, cömertlik, risk alabilme ve dayanıklılık gibi sık rastlanan erdemler, övünülecek özellikler olarak ön plana çıkartılmaktadır.

Faht kısmının sona ermesiyle birlikte, 'Alkame ikinci bir tasvir bölümüne geçiş yapmaktadır. Esasen kasidenin sonunda yer alan bu betimleme bölümleri, kaside içerisinde öncül bir tasvir kısmına hâlihazırda yer verilmiş olması dolayısıyla, gereksiz bir uzatma izlenimi uyandırmaktadır. Öte yandan tasvir bölümünün sonda yer almasına, Bişr b. Ebî Hâzım (ö. 597 [?]) gibi diğer erken dönem Arap şairlerinin eserlerinde de rastlanmaktadır²⁸. 'Alkame bu bağlamda, kendisiyle övünürken atını betimlemeye başlamakta, ancak bunu yapaylıktan uzak bir üslupla icra ederek yumuşak bir geçiş elde etmeyi başarmaktadır. Şair atından yalnızca birkaç dizede bahsetmekte, ardından bineğinin takip ettiği deve sürüsünü karmaşık ifadelerle kısaca betimlemektedir. Bu kısa anlatımlardan

²⁸ Nevzat H. Yanık, *Arap Şiirinde Tasvir* (Erzurum: Fenomen Yayınları, 2010), 27.

sonra, oldukça uzun olan kaside noktalanmaktadır. Sonuç itibariyle, 'Alkame'nin İslam öncesinin ağır ve zorlu Arapçasını büyük bir ustalıklı işleme-yi başardığını söylemek mümkündür. Kasidesinde, dinleyicilerin hayal gücünü harekete geçirebilen, son derece tesirli bir şiirsel metodolojinin kullanıldığı gözlemlenmektedir.

'Alkame'nin *Simfu'd-Dehr (Taḥâ Bike Kalbun)* olarak adlandırılan ikinci kaside, ilkinde nazaran daha anlaşılır bir dille nazmedilmiş olup, tematik dağılım açısından da daha keskin sınırlara sahiptir. Bu kasidenin daha formal bir dille nazmedilmiş olmasının nedeni, muhtemelen Ğassânî Hükümdarı el-Ḥâriş b. Cebele'nin methedilmesi maksadıyla söylenmiş olmasıyla ilişkilidir. Şiirin giriz-gâhında, dönemin diğer seçkin methiyelerine benzer şekilde, güzel bir nesib bölümüyle açılış yapılmaktadır. Aşk temalı bu kısımdaki özgün anlatımlardan en ön plana çıkan unsur, 'Alkame'nin kendi kişisel deneyimlerinden hareketle, kadınlara dair yaptığı sivri dilli yorumlardır. Şairin kadınları servet ve gençlik düşkünü olarak gösterdiği bu beyitler, kendi çağında büyük beğeni toplamıştır. Fakat modern bakış açısıyla, bunun mizojinist bir söylem olarak değerlendirilmesi muhtemeldir. İslam öncesi Arap toplumunda, kadınların erkekler tarafından vefasız kimseler olarak değerlendirildiği bilinmektedir. Mamafih 'Alkame'nin söylemlerini, daha iyimser bir yaklaşımla, metodolojik bir amaca bağlamak mümkündür. Buna göre, 'Alkame'nin kadınları vefasızlıkla itham etmesinin ardında, sevdiği kadını unutmak için geliştirmiş gibi görüldüğü kurgusal bir savunma mekanizması yatmaktadır. Elbette söz konusu durumun tamamen kurgu olması kuvvetle muhtemeldir. Böylesi bir senaryonun kurgulanmasının sebebi ise yola çıkma vaktinin geldiğine kendisini ikna ediyormuş gibi görünmeyi istiyor olmasıyla ilişkili olabilir. Lafın sefere çıkmaya getirilmesi ise tamamen metodolojik bir yaklaşımdır. Çünkü bu sayede, rahîl bölümüne yapılacak geçişin mantıklı bir zemine yerleştirilmesi sağlanmaktadır.

'Alkame'nin rahîl bölümü, akıllıca nazmedilen methiyelerde olduğu üzere, övülen kişiye giderken yapılan zorlu yolculuğu konu edinmektedir. Bu sayede methedilen kişinin gözünün boyanması ve üstü kapalı yapılan acındırma girişi- miyle şaire karşı bir sempati oluşturulması arzulanmaktadır. Yolculuk temalı bu kısımda, kasidenin geneline nazaran, dil ve anlatım açısından, daha zor anlaşıl- lan bir üslubun kullanıldığı gözlemlenmektedir.

Medîḥ bölümünde, 'Alkame hükümdara hitap etmekte ve onu fazlasıyla yüceltme eğilimi göstermektedir. Methiyesinin başlangıcında el-Ḥâriş'i diğer hükümdarlardan üstün tutması, geleneksel bir övgü stratejisidir. Methiye kap- samında ön plana çıkartılan en bariz olgu ise hükümdarın askerî sahada gös- terdiği yararlılıklardır. Övgüsel anlatımın, burada hükümdarın idarî misyonuyla sınırlandırılmadığı, aynı zamanda el-Ḥâriş'in er meydanındaki cengâverliğine de vurgu yapıldığı gözlemlenmektedir. 'Alkame, övgüsünün doruk noktasında, hü- kümdarı insanüstü bir boyuta taşıyarak onu meleklerleştirmektedir. Böylelikle hü- kümdarın başarılarını insan idrakini aşan bir durum olarak göstermekte ve bu- nun izahının ancak soyut bir güçle yapılabileceğini öne sürmektedir. Bu bağ-

lamda methiyenin en ilginç yönünü, teolojiye yapılan bu gönderme teşkil etmektedir.

Kaynaklar

- » 'Alkame el-Fahl. *Die Gedichte des 'Alkama Alfahl*. haz. Albert Socin. Leipzig: Vogel, 1867.
- » 'Alkame el-Fahl. *Şerhu Divānu 'Alkame el-Fahl*. haz. es-Seyyid Ahmed Şaqr. Kâhire: Mektebetu'l-Maḥmûdiyye, 1353/1935.
- » Bauer, T.. " 'Alqama ibn 'Abada". *Encyclopedia of Arabic Literature*. ed. Julie Scott Meisami - Paul Starkey. 1/83. Londra-New York: Routledge, 1998.
- » eḏ-Ḍabbî, el-Mufaḍḍal. *el-Mufaḍḍaliyyât*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir - Abdusselam Muhammed Hârûn. Kâhire: Dâru'l-Me'ârif, 6. Basım, Tarihsiz.
- » Gabrieli, Francesco. " 'Alqama al-Fahl". *Rivista degli Studi Orientali* 47(1)/2 (1972), 59-75.
- » von Grunebaum, G. E.. " 'Alkame". *The Encyclopaedia of Islam*. 1/405. Leiden: E. J. Brill, 1986.
- » İbn Kuteybe. *eş-Şi'r ve's-şu'era'*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. 2 Cilt. Kâhire: Dâru'l-Me'ârif, Tarihsiz.
- » el-İşfehânî, Ebû'l-Ferec Alî. *Kitâbu'l-Egânî*. thk. İhsân Abbâs - İbrahim es-Se'âfîn. 25 Cilt. Beyrut: Dâr Şâdir, 3. Basım, 1429/2008.
- » Montgomery, James E.. " 'Alqama al-Fahl's Contest with Imru' al-Qays: What Happens When a Poet Is Umpired by His Wife?". *Arabica* 44/1 (1997), 144-149.
- » Nicholson, R. A.. *Literary History Of The Arabs*. New York: Routledge, 2004.
- » Seligsohn, M.. " 'Alkama". *İslâm Ansiklopedisi*. 1/360. İstanbul: Millî Eğitim Basım Evi, 5. Basım, 1978.
- » es-Seyyid, Fuat Sâlih. Mu'cemu'l-elḳâb ve'l-esmâ'i'l-muste'âra fî't-târîḫi'l-'Arabî ve'l-İslâmî. Beyrut: Dâru'l-'İlm li'l-Melâ'în, 1990.
- » Sezgin, Fuat. *Geschichte des arabischen Schrifttums*. 17 Cilt. Leiden: E. J. Brill, 1975.
- » Shuraydi, Hasan. *The Raven and the Falcon: Youth versus Old Age in Medieval Arabic Literature*. Leiden-Boston: Brill, 2014.
- » Stetkevych, Suzanne Pinckney. "Pre-Islamic Panegyric and the Poetics of Redemption: Mufaḍḍaliyyah 119 of 'Alqamah and Bānat Su'ād of Ka'b ibn Zuhayr". *Reorientations/Arabic and Persian Poetry*. ed. Suzanne Pinckney Stetkevych. 1-57. Bloomington-Indianapolis: Indiana University, 1994.
- » Sumi, Akiko Motoyoshi. Description in Classical Arabic Poetry: Waşf, Ekphrasis, and Interarts Theory. Leiden – Boston: Brill, 2004.
- » Uzun, Taceddin. "Alkame b. Abede". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/466-467. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- » Yanık, Nevzat H.. *Arap Şiirinde Tasvir*. Erzurum: Fenomen Yayınları, 2010